

מחמדי התורה

לע"נ זקני מו"ר
כ"ק מרן
האדמו"ר מערלין
הגה"ק רבינו
יוחנן בן רבי משה
בעל האמרי סופר
עלה בסעודה השמימה
ל' לחודש
אדר א' תשע"ו
זכותו יגן עלינו
ועל כל ישראל

לע"נ אמו"ר
הגה"צ רבי
חיים יעקב מנחם
שוורץ זצ"ל
דומ"צ ק"ק צאנז
בעל ה"יחי יעקב"
נלב"ע
ליל שבת קודש
פרשת וישלח
ט"ז כסלו תשפ"ג

חמדת הדרוש

בן קמצר היה כותב בד' אצבעותיו

בתוה"ק בפרשתנו (נצבים כט - יד) כי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום ואת אשר איננו פה.

ובגמ' (יומא לח:), ת"ר בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב, אמרו עליו שהיה נוטל ארבעה קולמוסים בין אצבעותיו, ואם היתה תיבה של ארבע אותיות, היה כותבה בבת אחת, ועליהם נאמר ושם רשעים ירקב.

א'

היה שם שמים כסדרן

במנחת חינוך (מצוה תלו אות ו) תמה, היאך אנו כותבין השם כסדרו, הרי כשכותבין י' ואח"כ ה' הוי כבר שם השם, וכשכותב אחר כך אות ו' הרי הוא מוחק את השם שהרי "היו" איננו שם וא"כ ה"ל לחז"ל לתקן שיכתבו את ה' ואח"כ לפניו את ה' ואת הה', ואין לתרץ דהוי מקלקל ע"מ לתקן, דלכתחילה היכי שרי.

וכתב, דמכאן ראי' מוכח למש"כ הגינת ורדים (או"ח כלל ב סי' י), שהביא דברי המצת שימורים בהלכות תפילין (לד ע"ב) שביאר בהא דכתיבת השם, עפ"י דהוזה"ק (ויקרא דף יא ע"ב), שכתב דיש להפסיק בכתיבת כל אות כמה פעמים, דבעינן שיכתוב השם כסדרן, ולכן אף על גב דכשכותב י' ואח"כ ה' הוי שם השם, מ"מ כשכותב אח"כ ו' הוי מקלקל ע"מ לתקן, ולא יכלו לתקן שיכתוב ה' מקודם דבעינן שיכתוב כסדרן.

ועל פי זה ביאר, מה היה השבח של בן קמצר שכתב כל השם בבת אחת, דבזה לא ה' רגע א' של קלקול השם ל' ה', דהרי בבת אחת כתב כל האותיות של שם השם.

ב'

ובשו"ת דברי חיים (יו"ד סי' נ"ז) הקשה על הגנת ורדים, מהאי סוגיא דיומא בבן קמצר שה' כותב את השם בבת אחת, והרי לא כתב כסדרן, ומוכח דגם בכתיבת שם השם לא בעי כסדרן.

ומוכח, דפליגי בזה הדברי חיים והמנחת חינוך, בהך דבעי כתיבת השם כסדרו, אם כתבו בבת אחת, דלהדברי חיים לא הוה כסדרן, ולהמנחת חינוך הוה כסדרן, והקפידא הוא רק שלא יכתבו שלא כסדרן. ובדובר מישרים (ח"א סי' י"ח) דספק זו אי בבית אחת הוי כסדרן או לא, י"ל דתלוי בפלגותא (מגילה ל), בחל להיות פורים בשבת עצמה אר"ה לדברי הכל אין מקדימין, ור"נ אמר עדיין היא מחלוקת, ופירש"י דהא לא קדמה עשיה, והיינו דס"ל דבעינן דווקא שיקדם העשיה, ובבת אחת לא הוה כסדרן, משא"כ ר"ה דס"ל לדברי הכל אין מקדימין, היינו משום דס"ל דבבת אחת גם הוה כסדרן, והקפידא הוא רק שלא תהי' העשי' אחרי הזכירה דייקא ע"ש. וכ"כ בכלי חמדה (פרשת ראה אות ד').

(ויעו"ש שכתב עוד, וכתב דאין לדחות שהוא ה' אומן נפלא והי' יכול לצמצם שיהי' כל האותיות נכתבין בבת אחת, דמסוגיין דבכורות יז:), ת"ש נמצא מכוון בין שתי עיירות כו' מ"ט לאו משום דקסבר בידי אדם אפשר לצמצם וכו', מוכח דא"א בשום אופן לצמצם, דאם יש היכ"ת של אומן מומחה לצמצם, מאי מקשה מנמצא בין שתי עיירות והא אי אפשר לצמצם, דלמא מיידי באומן מיוחד שנודמן שהוא יכול לצמצם, ובכה"ג איירי מתניתין, ומוכח מזה דלא שייך בשום אופן שעל ידי אדם הי' אפשר לצמצם, ועל כן יש לנו ראי' מבן קמצר, שלא איכפת לו אם כתב שם השם שלא כסדרן.

וכן הוא ברש"י (יומא שם), דלכאורה מכאן סתירה למה שכתב במגילה (ח ב), דאותיות השם צריך לכותבן כסדרן. דהא א"ר כל שאינו בזה אחר זה אפי' בב"א אינו. אלמא דחשבין לכ"א מהם כאילו הוא אחרון וא"כ ה"נ נחשוב כאילו האותיות הראשונות מהשם נכתבו באחרונה ויש לחלק, ויעו"ש מש"כ (שם נז).

ג'

להורות דאין זמן אצל הקב"ה

בישמח משה (בפרשתנו) ביאר - דלהורות בא, דהשם הוי' ב"ה הוא היה הוה ויהיה ולפינו ית"ש הכל כחדא, דכל מה שעשית הוא היה והוה, וכל מה שהיה הוא הוה ועתיד, וזה אחד מהטעמים שאסור לנו להזכיר שם הוי' ב"ה בכתב, כאמרם זה שמי לעולם, דאי הוי אפשר להוציא כל השם כאחת, להורות כי אין העבר קודם וכו', אבל כיון שאין הפה יכול לדבר כן, ואי אפשר מבלי הקדמת אות לאות לכך אסור, וכהן גדול ביה"כ הוי שכינה מדברת מתוך גרונו כמ"ש האר"י הקדוש על אמרם היה יוצא מפי כה"ג. ובכדי להראותנו דאין אצל הקב"ה עבר והוה ועתיד, והכל הוא למעלה מן הזמן, לכך כתב כל השם בבת אחת, יעו"ש באריכות נפלאה.

ושמעתי ממור"ר כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז שליט"א, שזה הכוונה כשאומרים ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד, דהיינו זה שהקב"ה מלך ומלך וימלוך הכל זה לעולם ועד, דאין זמן כלפי הקב"ה, ואמר זאת לפני אביו הרה"ק השפע חיים מצאנז זיעו"ק"א והנאנו.

ד'

לא היה שם חסר אפילו לרגע

בלקוטי יהודה (ליוה"כ"פ) בשם האמרי אמת, ביאר הרבנות של בן קמצר שכתב שם השם בבת אחת, כי איתא במס' סופרים (פ"ה ה'), הכותב את השם, אפילו המלך שואל בשלומו לא יפסיק, ולכן יש בזה מעלה שכותבין את כל השם בבת אחת בלי שום הפסק כלל.

ובפרט למה שכתב התוס' יו"ט (יומא שם פ"ג משנה יא), שמעלתו בזה היא שיהא השם כולו נכתב בבת אחת, שלא יהיה רגע אחד שיהא השם חסר,

והוסיף על זה, שלכן איתא אצל הציץ (שמות לט, ל) ויכתבו עליו מכתב פיתוחי חותם קודם לד', נאמר ויכתבו בלשון רבים, שבכדי שלא יהי' רגע אחד קלקול בשם השם ח"ו, כתבו כמה אנשים בבת אחת ביחד את השם כדוגמת בן קמצר.

חמדת ההלכה

קבלת האבות אם מחייב את בניהם

ב ת ו ה ק
ב פ ר ש ת נ ו
כ י א ת א ש ר
י ש נ ו פ ה
ע מ נ ו ע ו מ ד

היום ואת אשר איננו פה.

ידועים דברי השלה"ק [חלק עשרה מאמרות מאמר הב'], ובעל עקידה עה"פ ואת אשר איננו, במה שחקרו האיך מהני קבלת אבותינו בשבועה לזרעם.

ומקור הדברים, אם מה שעשו האבות מחייב את הבנים, מהא דאיתא (פסחים כ), בני ביישן נהוג דלא הוה אזלין מצור לצדון במעלי שבתא, אתו בנייהו קמי דר' יוחנן אמרו לי' אבהתי אפשר להו אנן לא אפשר לן, אמר להו כבר קבלו אבותיכם עליהם שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן, ונפסק בשו"ע (יו"ד סי' רי"ד ס"ב) קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם, הרי שעל הבנים לנהוג כקבלת אבותיהם משום ואל תטוש תורת אמן, והוא מדברי הריב"ש (סימן שצ"ט וסימן מ"ד) בשם הרמב"ן (במשפט החרם), דקבלת הרבים חלה גם על זרעם, דכתיב בה את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום.

מצינו בראשונים שפסקו כהבנים נגד אבותם

ומצינו כמה תנאים ואמוראים שחלקו על פסק אביהם, יעו"ש שבת (יט). בהא דאין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם לשבת וכו' ופוסק עמו על מנת לשבות ואינו שובת דברי רבי, רשב"ג אומר אינו צריך, והוא רשב"ג אביו של רבי, עיי' בפ"י ר"ח (שעל גליון הגמרא שם) שכתב, והלכתא כרשב"ג דהכי קי"ל הלכתא כרבי מחבירו ולא מאביו, ויעו"ש גיטין (מז:), טבל וחולין מעורבים זב"ז דברי רבי, רשב"ג אומר של עכו"ם פטור ושל ישראל חייב, ובפסקי הרא"ש (מוע"ק פ"ג סי' ל"ב) וקי"ל כרבי מחבירו ואף על גב דאביו פליג עלי, עוד הביא כע"ז מב"ב (קע), דגם שם פליגי רבי ורשב"ג אביו ופסק הרשב"ם כרבי.

ואפשר לומר, לפי מה שכתב בשו"ת בית יצחק (חיו"ד ח"ב סי' פ"ח אות ג'), דעד כאן לא אמרינן שהבן חייב לנהוג במנהג אביו משום אל תטוש אלא בדבר שאין בו טעם מצד הדין רק משום חומרא וזהירות, כהך דבני ביישן דל"ה אזלי מצור לצידון במעלי דשבתא, אבל כהך דתפילין בחוה"מ דהיא מחלוקת הראשונים ויש לו מקור בהלכה, אם אביו נהג אשכנז והבן נהג במנהג ספרד אין בכך כלום.

רק בדין אין חיוב אולם בחומרות יש חיוב לבנים

ובשד"ח (כללים מערכת המ"ם כלל ל"ז ד"ה מנהג שנהגו), שמביא כע"ז גם משו"ת הרשב"ץ (ח"א סי' מ"ט), לכן שפיר פליג רבי על רשב"ג אביו כן פליג שמואל אדאבוה בדברים שאביהם הורו בהם הלכה מצד הדין, אבל בדברים שמצד הדין אין מחלוקת ביניהם, אלא שאביהם החמירו על עצמם משום סיג, בזה חייבים הבנים לנהוג מנהג אבותיהם ולא להקל נגדם משום אל תטוש תורת אמן.

ובשו"ת חות יאיר (סי' ככו), דהאיך מצינו ידינו ורגלנו בכל דור ודור ובכל עת ובכל שעה ובכל מקום, שיש חסידים מופלגים במילי דחסידותא ובתעניתים ואין הבנים נוהגים במילי דחסידותא ההם, אף כי גם הם צדיקים וישרים וכו' וכל איש ישראל שיקבל על עצמו או תחיל לנהוג איזה דבר כגון לעמוד באשמורת הבוקר ולטבול בכל ע"ש, תיכף יהיו גם בניו חייבים להתנהג כן וכן כל הדורות הבאים ממנו עד אלף דור.

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

אחריו לא מהני לחייב הבן לנהוג כך, רק הכל תלוי אם כבר התחיל הבן לנהוג כמנהג ההוא מעת שהגדיל שהרגילוהו אבותיו ללכת בדרכיהם.

גם בפר"ח (או"ח סי' תצ"ו בשם ס' משא מלך), שאין הבן חייב לנהוג דברי סייג או חסידות שנהג בו אביו, א"כ עשאה הבן פעם אחת בחיי האב או אחר מיתתו דהשתא הרי קבלה הוא על עצמו.

אם שייך התרה לבנים ממנהגי אבותיהם

וראה דבר מחודש, בחוות יאיר הנ"ל, וכן הוא בקרבן נתנאל דברי האחרונים שביארו מדוע בני ביישן לא עשו התרת נדרים למנהגי אבותיהם, כי האיסור של האבות היה "בל יחל", אולם על הבנים אין איסור "בל יחל" אלא איסור אחר ומחודש משום אל תטוש תורת אמך [כפי שחידש רבי יוחנן בסוגיא בפסחים], ועל דין זה שאינו מפרשת הנדרים, לכאורה לא שייך התרה.

אולם דעת הפרי חדש (הנ"ל), דיש להוכיח מדברי הירושלמי, שהבנים יכולים להתיר לעצמם את המנהג שנהגו אבותיהם.

ולהלכה, כתב החיי אדם (סעיף יב) דלדעת הסוברים דאפילו דבר שנעשה לסייג יש להם התרה כשמתחרטים כולם, ואם כן כל שכן שיכולים בניהם כולם להתיר, ויש אומרים דדווקא האבות היו יכולים להתיר, כיון שהם המציאו אותו איסור, אבל לבניהם, לא מועיל התרה.

ונ"ל, דזה דווקא כשלא תקנו האבות על הבנים, אבל כשקיבלו על זרעם גם כן, לכולי עלמא לא מועיל להם התרה.

ולהנ"ל מהבית יצחק יוקשה יותר, לפי מה שחילק שמה שקיבלו האבות משום חומרא יתירה, צריכים הבנים לקיימם, א"כ הדרא תמיהת החוות יאיר.

רק אם האבות קבלו גם על הבנים זה מחייב

ואפשר לומר, לפי מה שחידש בשו"ת שאילת דוד (קונטרס המנהגים), דהא דגדרים שקבל היחיד, חלים גם על בניו אחריו, זה דווקא כשקבלם שינהג בהם הוא והבאים אחריו וכו' שכשם שהראשים יכולים לגזור על כל ישראל, כך יכולים האבות לגזור על בניהם, אבל בקבלת איזה מנהג פרישות שמקבל האדם רק לעצמו לא להנהיג בניו, בזה אין הבנים מחוייבים בה כלל כיון שהאב לא גזר עליהם זה, ולזה י"ל דכל שהאבות אינם מקבלים אותן מילי דחסידותא רק על עצמם ולא גם על בניהם, אין חובה על הבנים לנהוג באותו מנהג של אביהם.

וראייה לדברי השאילת דוד, הוא מדברי המאירי (פסחים שם), שגרס בגמרא, כבר קבלו עליכם, הרי שאם לא קבלו האבות את המנהג גם על בניהם אין הם חייבין לנהוג מנהג ההוא.

רק אם נהג הבן פ"א כאביו חייב

וביותר י"ל, עפ"י מש"כ בפ"ת (יו"ד סי' רי"ד סק"ח), בשם שו"ת זכרון יוסף (סי' י"ד), שאין הבן מחוייב לנהוג בהנהגת אביו, זולת במה שהתנהג גם הבן מאז שהגדיל שהרגילוהו אבותיו ללכת בדרכיהם, משא"כ אם הבן לא התחיל מעולם להתנהג כמנהג הטוב של אביו אין הבן מחוייב להתנהג בפרישות ההיא, הרי דגם קבלת האב על דעת לנהוג כן הוא ובניו הבאים

עצים למערכה, ואותן שלא מלו היו שואבי מים לעדה, והיינו דכתיב מחוטב עצץ שהוא החשוב שבהם עד שואב מימך שהם הגרועים.

ג

הוי סכנה מועטת ומותר

עוד י"ל - למאי דאמרו נדרים (לא), שמשה רבינו אמר אמול ואצא לדרך, סכנה היא לתינוק ונאמר וחי בהם, והקשה השטמ"ק הרי עדיין לא ניתנה תורה, ואם כן איך מותר לעבור על מצות מילה בגלל "וחי בהם" הרי מצוה זו עדיין לא ניתנה ותיירץ, נראה לומר כן לחלל דבר אחד כדי לקיים מצוות הרבה. כלומר חייבים אנו לחלל דבר אחד שהיא מצות מילה, כדי לקיים את כל המצוות שמוזהר בהם.

הרי מדברי הגמרא והשטמ"ק שמצווים אנו לבטל דבר אחד בגלל הסכנה כדי שלא נפסיד דברים הרבה, ואיך מותר לנכרי להסתכן ולמול כשיפסיד מזה כל מצוותיו, ואיך התיר הפנים יפות לקבל גר המסתכן במילה .

אלא שלסכנה מועטת מותר לגוי להיכנס, כי רק לישראל נאמר וחי בהם שאפילו לסכנה מועטת לא יכנס, אבל לגוי אסור להיכנס לסכנה ממש בלבד, אבל לא מוזהר מסכנה רחוקה, ולכן למול ולצאת לדרך יש בזה סכנה מרובה וזה אסור, ולכן משה רבינו לא מל את בנו, אך למול בלי רוח צפונית הרי זו סכנה מועטת ומותר, ולכן משה רבינו קיבל גרים במדבר. (מחמדי התורה)

ד

במקומם היה רוח צפונית

אפשר לומר בפשטות - למאי דאמרו (יבמות שם), דכל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא נשבה להם רוח צפונית. מאי טעמא? איבעית אימא משום דנזופים הוו, ואי בעית אימא דלא נבדור ענני כבוד.

דלפי ב' הטעמים כל הני היו רק לישראל, אולם במקומות האחרים, של הכנענים וודאי נשבה רוח דלא שייך בהם הני טעמים, ולכן קבלם משה, ומלם משה במקומם, ששם יש רוח צפונית. (מחמדי התורה)

בתוה"ק (כט-י), מחוטב עצץ עד שואב מימך.

וברש"י (ד"ה מחוטב עצץ), מלמד שבאו

כנענים להתגייר בימי משה, ואחר כך נתנם לשואבי מים.

וקשה, האיך קיבלם משה רבינו לכנענים, והרי גר הוא רק במילה וטבילה, ובמדבר לא יכלו למול כיון שלא נשבה רוח צפונית כדאי יבמות (עא:), והיה סכנה.

א

קודם המילה דין גוי ומותר להם להסתכן

בפנים יפות תירץ - ד"ל דאף שישראל לא מלו מפני חשש סכנת נפשות שלא נשבה להם רוח צפונית, אף דדבר רחוק הוא שלא יתרפא בשביל זה, אלא דאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב ודוחה ספק פקוח נפש שבת וכל המצות, מטעם שאחז"ל [יומא פה ב] אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

אולם זה שייך בישראל, אבל הנכרים שבאו להתגייר היו יכולין להכניס עצמן בספק סכנה כדי שיתגירו ויקיימו כל המצות דכיון שכאשר באו להתגייר היו גוים, ולגוי אין הדין של וחי בהם, א"כ מותר לו להכניס עצמו לספק סכנה כדי לקיים המצווה, א"כ א"ש דשפיר מותר לו למול אפי' שהוא סכנה.

וראה במנחת סולת (ח"א מצוה ב עמ' י"א), שהביא שכדברי הפנים יפות כתב בספר דרך פקודיך (מצות מילה אות ל), דאם גוי בא להתגייר וצריך למולו, והוא סכנת נפשות, אפשר שיכולין למולו, כי הרי בלי המילה לא יהיה ישראל, וכעת כשהוא גוי אין לו הדין של וחי בהם ע"ש.

ולפי דבריו יש ליישב גם קושיתו על יתרו, היאך בא למול ולא חשש להא דאמרו וחי בהם וכנ"ל, דגם יתרו כשבא להתגייר היה גוי ואין לו הדין של "וחי בהם", ומותר למסור נפשו על המילה.

ב

אלו שמלו נתנם לעבודת המזבח ואלו שלא מלו נתנם שואבי מים

עוד תירץ - ואפשר שאותן שמלו נתן אותם לעבודת המזבח וחוטב

נחמד ונעים

רעיונות נפלאים ומחודדים בפרשה

תשובת רבים מיראה נחשב כתשובה מאהבה

אתם נצבים היום כולכם - ביאר בקדשו הרה"ק **הישמח משה** בפרשתנו (ד"ה עוד יתבאר), ובפרשת האזינו (ד"ה והנה מדריגה), דהא דאמרו (יומא פו:), דתשובה מיראה עושה מודונות שגגות, ותשובה מאהבה מהפך את העבירה לזכות ונעשו זכויות, דכל זה ביחיד, **אבל רבים אם עשו תשובה אפילו רק מיראה נעשה מהן זכויות**, ובוה יפה כח תשובת רבים מיחיד, ביחיד אמרו החילוק בין מיראה לאהבה, אבל ברבים לעולם נעשה מהן זכויות, עיין שם שהאריך בזה בדברי טעם ובדרכי מוסר יורדים לחדרי בטן, וזה הכוונה אתם נצבים היום זה ראש השנה כולכם, היינו הרבים.

וראה להמנחת חינוך (מצוה שסד אות לה), דכל ד' חילוקי כפרה אמורין דוקא בעשה תשובה מיראה, דאז לא נמחק העון לגמרי ונשאר עוד רושם ממנה, על כן צריך לאלו החילוקין, אבל בתשובה מאהבה דהעבירה נהפכה לזכות, ממילא מובן דלא צריך עוד צער ויסורין, דהא כבר נעשה מהעבירה מצוה ולמה יסבול עוד יסורין, וכן הוא בהחיד"א (מדבר קדמות אות ת' ס"ח בשם מפרשים)

ולהנ"ל דתשובת רבים לעולם מהני להפך העבירות לזכויות, א"כ **אצל תשובת רבים לעולם לא צריך לד' חילוקי כפרה, וליחיד נאמר ולא לציבור**, ואם הרבים עושים תשובה נעשו זכויות ונמחל העון לגמרי, ולא צריך עוד לשום יסורין למרק.

וזהו הכוונה, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם **לפני ה' תטהרו**, היינו שתטהרו לגמרי שלא ישאר שום רושם חטא, לפני ה' תטהרו, היינו שלא יהיה שום מסך ומבדיל ביניכם לבין המקום, כי ע"י שתעשו ברבים תשובה נהפך לזכות וע"כ לפני ה' בלא שום חציצה, לפני ה' **תטהרו**, היינו ע"י שביום זה עושים תשובה ברבים, וזה שכתוב בלשון רבים **יכפר עליכם**, וא"כ נעשה זכות, וע"כ "לפני ה' תטהרו", דוקא לפני ה' בלא מסך המבדיל.

הקב"ה מתבונן על האדם ביום בקשת המחילה

אתם נצבים היום וגו' לעברך בברית - נראה לומר דהנה איתא (ר"ה טו:), דהקב"ה אינו דן את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה דכתיב (בראשית כא, יז) **באשר הוא שם**, דהיינו שבשעת הדין אם מקבל עליו ללכת בדרכי ה', באותו שעה אז הוא נכתב **לאתר לחיים טובים**, ואינו חושב אז העבירות שעשה מקודם לכן, אלא חושב איך הוא מקבל על עצמו באותו יום ובאותו זמן, וזה שרמו משה רבינו כאן **אתם נצבים היום** דהיינו שיש לחשוב כמו שעומדים לפני ה' **רק היום**, דהיינו שהקב"ה אינו חושב העבירות שעשה מקודם אלא על אותו היום באשר הוא שם אולם זאת בתנאי אם מקבלים עליהם **לעברך בברית**, ה' אלוך דהיינו שיעשה תשובה. **(הגה"ק ר' מנחם כ"ץ פרוסטיץ אבדק"ק צעהלים)**

כרחם אב על בנים

ראשיכם שבטיכם וגו' כל איש ישראל- במדרש (תנחומא), לפי שבשר ודם מרחם על הזכרים יותר מהנקבות והקב"ה אינו כן וכו', **ובספרי** (פר' פנחס) עה"פ **ותקבנה בנות צלפחד**, כיון ששמעו בנות צלפחד שהארץ מתחלקת לשבטים ולא לנקבות, נתקבצו כולם זו על זו לייטול עצה, אמרו, לא כרחמי בשר ודם רחמי המקום, **בו"ד רחמינו על הזכרים יותר מעל הנקבות, אבל מי שאמר והיה עולם אינו כן**, אלא על הזכרים ועל הנקבות רחמינו על הכל. שנאמר טוב ה' לכל ורחמינו על כל מעשיו.

ובאוה"ח הק' (ויקרא כ"ו, כ"ט) עה"פ, ואכלתם בשר בניכם וגו' כתב, טעם שכפל לומר תאכלו ב' פעמים (ואכלתם בשר בנכם ובשר בנותיכם תאכלו) וכו' **כי לצד שרחמי האב על הבנים יותר מהבנות**, לזה הם מתחכמים לאכול הבנים תחילה, כדי שבזה יהיה נקל להם לאכול הבנות וכו' ע"ש היטב בדבריו, ומקורו ללא ספק הוא בדברי חז"ל הנ"ל.

ובקהלות יעקב למהרי"א אלגאי ז"ל (חלק לשון חכמים אות א סי' ז) הביא בשם **שו"ת רמ"ע מפאנו** (סי' נ"ח), דהא דא"י בגמ' (ב"ב קלט.), דדעתו של אדם קרובה אצל בנו, היינו דווקא אצל בנו ולא אצל בתו, וראה עוד שם בחלק **מדות חכמים** (אות ב סי' כ"ה), **וזה נפק"מ לדינא**, ראה שו"ע חו"מ (סי' ר"י ס"א וסי' רנ"ג סכ"ו) ע"ש היטב.

ומסופר על האמרי אמת זצ"ל, שאמר פעם שאם מרחמת על ילדיה יותר מאב, ושאלה אותו וזגותו הרבנית ע"ה הרי אומרים אנו בתפילה, כרחם אב על בנים, וא"כ מוכח דאבא מרחם יותר ולכן אנו מבקשים כך גם מאת השי"ת, וענה לה, שאנו מבקשים שהקב"ה ירחם עלינו לפחות כרחם אב על בנים, כי כרחם אם אין אנו מעזים לבקש.

הדר בחו"ל ולומד מצוות התלויות בארץ כאילו מקיימן

כי קרוב אליך הדבר מאוד בפניך ובלבדך לעשותו - חידוש גדול חידש מרן החת"ס (תורת משה), דאדם הלומד בחו"ל הלכות מצוות התלויות בארץ, נמי נחשב לו כאילו קיימם בפועל וכדבריו **ולא מעבר לים** הוא שתאמר אנחנו בחו"ל, מדינת הים ואיך אקיים מצוות התלויות בארץ, לא תאמר כן, **כי קרוב אליך הדבר, בפניך**, בלימוד הדינים, ונשלמה פרים, **ובלבבך**, להשתוקק לעשותם, ואז **לעשותו**, תזכה לעשותם בפועל.

לרמוז ש' הראשונים דמהרה"ר בתשובה נחשב לצדיק גמור

כי קרוב אליך הדבר מאוד בפניך ובלבדך לעשותו - כתב ההרה"ר (נחל קדומים בפרשתנו) הפשוט הוא במחשבה דיבור ומעשה, וכן פירש רבינו שלמה אסתרונק ז"ל במדרשו כ"י וכן פירשו המפרשים.

והוסיף, דאפשר להרחיב הדברים במ"ש (פ"ב דקידושין), האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאני צדיק והוא רשע, מקודשת, דילמא הרהר תשובה בלבד, וכתב רבינו ירוחם ז"ל בשם המפרשים **דאפילו גנב וגזל סגי כשיהרהר שיחזיר ומשעה שהרהר הוא צדיק גמור**, וז"ש **כי קרוב אליך** שאתה חוטר מגזע האתנים ונשמת שדי בקרבך הדבר מאד, **בפניך** שתתודה על כל חטא, **ובלבבך** שתהרהר לשוב בתשובה, אף שצריך לחזור הגזל לעשותו אח"כ סגי ותיכף אתה נחשב צדיק גמור.

גם אם רבו עוונות הדור צריך היחיד להתחזק

ראה אנכי נותן לפניך היום את החיים ואת הטוב - ששמעתי בשם הגר"א שליפכץ אמר הכתוב בשלון יחיד, להורות, שאפילו בעת שח"ו רבו עוונות הדור, ואין מועיל להם תוכחה, אפילו הכי צריך היחיד להתחזק ולידע שהקב"ה עושה עמו לבדו את ברית התורה, ואל ענין זה רמז ג"כ הכתוב (ישעיה מ"ו) **כאמר ה' השמים כסאי וגו' ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי. (חפץ חיים חובת השמירה פ"ח)**

צריך רצון שהשי"ת יסלח לו

לא יאבה ה' סלח לו - כתב בסה"ק **צמח ה' לצני**, יש לדקדק שלא אמר לא יסלח לו ה', אך הענין כמ"ש חז"ל (ירושלמי פאה פ"א ה"א), אין לך דבר שעומד בפני התשובה, וכמ"ש בספרי יראים כל מה שאומר לך בעה"ב עשה חוץ מצא (פסחים פו:), וזה שאמר ה' יאבה ה' ר"ל לא ירצה לסלות, וכמ"ש בחגיגה (טו), שובו בנים חוץ מאחר, **אבל אם היה מפציר כביכול ה' מוכרח לסלות**, כי אין שום דבר שעומד בפני התשובה.

ובשם הרה"ק הקרייזר רב מיתאמרא, דלא יאבה לא קאי על השי"ת, רק שזה המשך מקרא למעלה (פסוק יח) והתברך בלבבו לאמור שלום יהיה לי כי בשירות לבי אלך ולא יאבה, דכל כך יהיה נשקע בחטאו, **עד שלא יאבה כלל שה' סלוח לו**, ר"ל שה' יסלח לו לא יהיה לו בזה שום רצון, כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא וכו', אבל כשישראל **יאבה ויכסוף שה' יסלח לו על חטאיו**, בודאי יסלח לו ה' כי אל רחום הוא ומרחם על בניו בכל עת ובכל שעה.

חמדת אבות

עובדות מאבותינו ורבותינו מפרשת השבוע

לא בשמים לאמור מי יעלה לנו השמימה וכו' כי קרוב אליך הדבר וכו'.

בעיור של בעל התניא היה מגיד מישרים שהיה אומר דברי כיבושין לציבור ומוכיחים למען ילכו בדרך טובים, קרא לו בעל התניא ואמר לכולם אתה אומר דברי תוכחה, ולי אין מי שיאמר, הנני מבקש ממך לומר גם לי דברי מוסר.

המגיד שהופתע מהבקשה, כיצד יהין להרהיב עוז בנפשו להוכיח את בעל התניא, ומאיידך גיסא, אין זה מן הראוי לסרב, שכן אין מסרבין לגדול, הרהורים אלה גופא העלה המגיד בפני בעל התניא, ובוה השכיל לצאת ידי חובת כל הצדדים. וכך אמר, מה אומר ומה אדבר בפני הדרת גאווה, הרי כל מה שאני יודע גם כבוד תורתו יודע, ומה שכבוד תורתו אינו יודע גם אני איני יודע, מה היא באמת הנפקא מינה בין שנינו, מה שאני איני יודע וכבוד הרב יודע. אך בכל זאת **ההבדל בין מה שאני יודע לבין מה שבעל התניא ידע, הוא הרבה יותר קטן מן ההבדל שבין מה שכבודו יודע לבין מה שהוא עדיין אינו יודע** לשמע דברים אלו פרץ בעל התניא בכבי גדול.

ומפורסמת התשובה שכתב מהרה"ץ חיות להחת"ס, (שו"ת או"ח סי' י"ח) לחדש דכל דין **שאמר ת"ח סמוך לסילוקו מן העולם הרי זה בכלל לא בשמים הוא**, מהו דאמרו (ב"מ פו.) ע"א דיאפליג במתיבתא דרקינא בדין ספק בהרת קודמת לשיער טמא, **דקוב"ה אמר טהור** וכולו **מתיבתא דרקינא** אמרי טמא, ואמרי מאן נוכח רבה בר נחמני דאמר אני יחיד בנגעים וכו', **כי הוה ניתא נפשיה אמר טהור טהור** יצאת בת קול ואמרה אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאתו נשמתך בטהרה, נפל פתקא מרקינא בפמבדיתא רבה בר נחמני נתבקש בישיבה של מעלה.

והרמב"ם (בה' טומאת צרעות פ"ב ה"ט) פסק דטמא, **והכס"מ** (שם) דטעמו דכיון דבפ"ד דנגעים (מ"א), נחלקו בזה ת"ק ור' יהושע ע"כ **פסק כת"ק**, והוסיף שם דאף בדפרק הפועלים, אמרינן דקוב"ה אמר טהור, **לא בשמים היא**, ואף על גב דאמרינן מאן נוכח רבה בר נחמני ואיהו אמר טהור ויצאה נשמתו בטהרה, **י"ל דכוון דבשעת יציאת נשמה הוא דאמר הכי, הוי בכלל לא בשמים היא**, ואינו כדאי להוציא מכלל שבידיו דהלכה כת"ק, הרי חזוין מדברי הכס"מ בפירוש **דכל שאמר ת"ח דין סמוך למיתתו**, הרי"ז בכלל תורה לא בשמים היא.

והחת"ס (שם) דחה דאין הדבר כן, **דהוא דבר חדש ותמוה ובלא טעם וסברא**. וכוונת הכס"מ הוא, דהרי רבה ב"נ נח נפשיה בשדה, וכמ"ש בגמ' שם, ואת פסקו שאמר טהור טהור אף א' לא שמע ממנו, וכמ"כ אף א' לא שמע את הבת קול אשריך רבה שגופך טהור ויצאה נשמתך בטהרה, דהרי ה"י צריך לפיול פתקא משמיא בפומבדיתא להודיע דרבה ב"נ נתבקש לישיבה של מעלה, (וכש"כ דלא ידעו כלל על איזה דין אמר רבה טהור, וק"ו בנו של ק"ו דאף א' לא ידע דפליגי במתיבתא דרקינא).

וע"כ צ"ל דלחכמי הש"ס נודע להם **כל זאת או בחלום או ע"י אליהו הנביא שסיפר לא' מהם או לכולם**, וע"כ כתב הכס"מ, דאנחנו לא שמענו בפירוש מפי רבה בדין ספק בהרת שקדמה וכו' דטהור, ושמענו זאת או ע"י חלום או ע"י אליהו הנביא שכן אמר רבה, ע"ז שפיר **אמרינן דלא בשמים**, היא ואין להוציא מהכלל דהלכה כת"ק. **אבל היאך דשמעו מהת"ח עצמו מה שאמר בעת נטירתו ודאי שמקבלין דבריו**, ולא אמרינן לא בשמים היא.

ונתקשה החת"ס לפי"ז, בהא דאמרו (עירובין מג.) הני שב שמעתא דאתאמרן בצפרא דשבתא קמיה דרב חסדא בסורא בהדי פניא דשבתא קמיה דרבא בפומבדיתא מאן אמרינהו לאו אליהו אמרינהו, דשמע בגמ' דאי אליהו אמר לרבה בפומבדיתא מה שאמר ר"ח בשבת בבוקר בסורא ה"י רבה מקבל הדברים, (ורבה ה"י מקבל דברי אליהו שכן אמר ר"ח), ולא אמרינן לגבי זה תורה לא בשמים היא.

ותי' החת"ס בפשטות, דכל שאליהו אמר דחכם זה כך פסק לדינא, והרי יכולים לברר הדבר, אז שפיר יכולים לקבל דבריו ולא אמרינן בזה תורה לא בשמים היא, אבל כל שאליהו הנביא ז"ל אמר בשם חכם דין שא"א לברר הדבר, אז אמרינן תורה לא בשמים היא ולא מקבלין דבריו, ומש"ה כתב הכס"מ דאף בנודע לחכמי הש"ס בדין ספק בהרת מה שאמר רבה לפני מיתתו על אליהו ז"ל וכדו', הרי"ז בכלל לא בשמים היא, משא"כ היכן שיכול לברר אי ר"ח באמת אמר את הני שב שמעתא, א"כ שפיר יכולים גם להסתמך על עדותו של אליהו.

ויעו' עוד **בשו"ת חת"ס** (ח"ו סצ"ח), דהא דאין מקבלין מאליהו משום לא בשמים היא, הני מילי כשמתגלה בלי גופו, דהוי כמלאך, אבל הכא ע"כ איירי שהתגלה בגופו, דאל"ה לא היה מצווה על התחומין, וע"כ שפיר מקבלין מאליהו חידושי תורה.

(ויעו' במאירי (שם) שביאר דהכוונה לשב שמעתא, שהווכרו בריש אלו טריפות. ו'אליהו' הכוונה לאדם חשוב וכשר וכו', וקרא ודימה חשיבות אדם זה לאלהיו מצד עופפותו ושוטו באויר וכו', דילמא יוסף שיאד אמרינהו פ' ר"ש ז"ל שלא היה משמר שבת כלומר ובעבירה הלך (הבין שאין הכוונה לשד, אלא למחלל שבת וכינוהו שיאד לגנאי), ואיני קורא אותו יוסף מוקיר שבי. והוא דבר פלא.

ובפרי צדיק (מקץ) כתב, וכמו שאמרו **נצח ישראל** על מה שאמרו בעירובין לאו אליהו אמרינהו וכו' דילמא יוסף שיאד אמרינהו, שבודאי לא ראו האומר שאז לא נסתפקו בספק זה, רק שהופיעו ההלכות בלב אחד מביהמ"ד ולא ידעו אם מצד הקדושה **על יד אליהו בבחי' רוח"ק או מצד יוסף שיאד**).